

הריגת אימן אלט'ואהרי, מנהיג אלקאעדה - תגובות ומשמעויות

4 באוגוסט 2022

עיקרים

◀ נשיא ארצות-הברית, ג'ו ביידן, הודיע ב-1 באוגוסט 2022, בפנייה מיוחדת לאומה, כי ה-CIA הרג בבוקר 31 ביולי 2022 את אימן אלט'ואהרי, מנהיג אלקאעדה, בתקיפה של כלי טייס בלתי מאויש על מרפסת הבית בו שהה עם משפחתו בבירת אפגניסטאן, קאבול. ביידן ציין כי מלבדו אף אחד מבני ביתו לא נפגע בתקיפה. על פי מערכת הביטחון של ארה"ב, כבר בחודש אפריל 2022 זוהה אלט'ואהרי על-ידי המודיעין של ארה"ב. בתום בחינה מעמיקה והבשלת התנאים, אישר הנשיא ביידן את הריגתו (אתר הבית הלבן, 1 באוגוסט 2022, בי.בי.סי. 3 באוגוסט 2022).



עדכון הכרזה שפרסם FBI בארה"ב המכריזה על אלט'ואהרי כמבוקש (אתר FBI)

◀ אלט'ואהרי, בן 71 בעת הריגתו, עמד בראש אלקאעדה מאז 16 ביוני 2011 לאחר שהחליף את אסאמה בן לאדן שנהרג בידי כוחות ארה"ב באבוטאבאד בצפון פקיסטאן ב-2 במאי 2011. הוא היה בין מתכנני פיגוע ה-11 בספטמבר 2001 ולקח חלק בפיגועים נוספים נגד יעדים אמריקאים בהם הפיגוע בשגרירויות קניה וטנזניה (אוגוסט 1998) והפיגוע במשחתת USS Cole (אוקטובר 2000). עוד צוין כי ממקום המסתור שלו המשיך אלט'ואהרי להנחות את הארגון ולתאם את פעולות השלוחות השונות שלו. במהלך השנים פרסם אלט'ואהרי חומרי תעמולה רבים המסיתים לפגוע בארה"ב כולל בשבועות האחרונים¹.

¹ כך למשל בסרטון שפורסם ב-6 במאי 2022 לציון יום השנה ה-11 למותו של אסאמה בן לאדן. בסרטון מנסה אלט'ואהרי להאדיר את פועלו של אלקאעדה וכן לאדן נגד המערב ומציין כי מאז אירועי 11 בספטמבר 2001 נמצאת ארצות-הברית במצב של שקיעה בעקבות ההוצאות האדירות שהיו לה כתוצאה מהמלחמה שהיא ניהלה בעיראק ובאפגניסטאן ולאחרונה בשל מגפת הקורונה. עוד צוין כי חולשתה של ארצות-הברית הביאה לכך שאוקראינה תהפוך לטרף קל בידי רוסיה (ABC NEWS, 7 במאי 2022).



אלט'ואהרי מתוך קלטת שפרסם ב-14 ביוני 2022 התוקפת את ארה"ב (טלגרם, 14 ביוני 2022)

◀ הריגתו של אלט'ואהרי היא פעולה נוספת של ארה"ב במסגרת חיסול מנהיגי אלקאעדה שפעילו ביצעו את פיגועי 11 בספטמבר 2001 בהם נהרגו 2,977 בני אדם. פעולה זו, ראשונה של כוחות צבא ארה"ב על אדמת אפגניסטאן מאז פינוי הכוחות באוגוסט 2021, מהווה הישג נוסף בפעילות הלוחמה בטרור של ארה"ב.

◀ עבור אלקאעדה מהווה הריגת המנהיג בעיקר מכה מורלית, לאחר שאלט'ואהרי, איש ההנהגה הוותיקה, היה הסמל הבולט עבור פעילי הארגון. ההישג העיקרי של אלט'ואהרי כמנהיג הארגון היה בכך שאיפשר את המשך קיומו של הארגון לאחר חיסולו של בן לאדן, והיכולת שלו להוות מוקד השראה עבור פעילי הארגון ברחבי העולם. יחד עם זאת, יש לזכור, כי במהלך שנות הנהגתו התרחשו בארגון פילוגים רבים, פעילותו בתחום הפיגועים פחתה והארגון איבד תומכים רבים.

◀ עדיין לא ידוע מי יחליף את אלט'ואהרי, אך אחד המועמדים הבולטים להחליפו הוא מחמד צלאח אלדין זידאן, המכונה סייף אלעדל, בכיר בארגון שהיה מעורב בעבר בביצוע פיגועים נגד ארה"ב.

◀ פעולת ארה"ב הסבה לשלטון הטלאבאן מבוכה גדולה שכן על פי הסכם שנחתם עימם (הסכם דוחא, פברואר 2020), נקבע שהטלאבאן לא ישובו לפעילות טרור ולא יהפכו את שטח המדינה לשטח אימונים, הערכות או אינדוקטרינציה של ארגוני טרור. הריגתו גם הוכיחה לשלטונות הטלאבאן כי גם כאשר כוחות אמריקאים לא נוכחים בשטח מסוגלת ארה"ב לפעול בשטחה.

הריגתו של אלט'וארי והתגובות

◀ נשיא ארצות-הברית, ג'ו ביידן, הודיע ב-1 באוגוסט 2022 בפנייה מיוחדת לאומה כי ה-CIA הרג בבוקר 31 ביולי 2022 את אימן אלט'ואהרי, מנהיג אלקאעדה, באמצעות תקיפה של כלי טייס בלתי מאויש על בית בו שהה עם משפחתו בבירת אפגניסטאן, קאבול. ביידן ציין כי מלבדו אף אחד מבני ביתו לא נפגע בתקיפה. לדברי ביידן החיסול מעביר מסר ברור כי ארצות-הברית יודעת להסיר איומים מעל ראשי אזרחיה (אתר הבית הלבן, 1 באוגוסט 2022).



הבית בו שהה אלט'ואהרי כאשר נהרג (אלערביה, 1 באוגוסט 2022)

◀ על-פי תדרכים של מערכת הביטחון של ארה"ב, למבצע החיסול קדם איסוף מודיעיני נרחב מאז חשדו האמריקאים כי אלט'ואהרי חזר לאפגניסטן בעקבות עליית שלטון הטלאבאן ועזיבת הכוחות האמריקאים. עוד נמסר כי כבר בחודש אפריל 2022 זוהה אלט'ואהרי על-ידי המודיעין של ארה"ב שהוא מתגורר בבית בקאבול עם אשתו וביתו. בתום בחינה מעמיקה והבשלת התנאים אישר הנשיא ביידן את הריגתו (בי.בי.סי, 3 באוגוסט 2022). על פי גורמים אמריקאים, הבית בו שהה ונהרג (בעת היותו במרפסת), היה ביתו של אחד מבכירי ממשל טאלבאן בשכונה יוקרתית במרכז קאבול, סמוך לשגרירות ארה"ב ובריטניה. בני משפחתו שהיו בבית לא נפגעו, שהותו בבית זה מחזקת את הסברה כי זכה לחסות ממשל הטאלבאן. (CNN, רויטרס, 2 באוגוסט 2022).

◀ דובר הטלאבאן מסר כי ארה"ב תקפה בית מגורים בקאבול באמצעות כלי טיס בלתי מאויש וגינה את הפעולה בטענה כי זוהי הפרה של העקרונות הבינלאומיים ושל הסכם נסיגת הכוחות האמריקאים (חשבון הטוויטר של דובר הטאלאבאן, 2 באוגוסט 2022). בתגובה לחיסולו צוטטו בכירים בטלאבאן באפגניסטן באומרם, כי הם דנים בשאלה כיצד להגיב לתקיפת כלי הטיס האמריקאים שהרגו את אלט'ואהרי (רויטרס, 3 באוגוסט 2022). מזכיר המדינה של ארה"ב אנתוני בלינקן תקף את ממשלת טאלבאן בטענה כי הם העניקו מקלט לאלט'ואהרי בניגוד להסכם דוחה שנחתם בפברואר 2020 בין ארה"ב לטלאבאן אשר במסגרתו פינתה ארה"ב את כוחותיה מאפגניסטן (רויטרס, 2 באוגוסט 2022). יצוין כי עם השלמת פינוי אפגניסטן על-ידי הכוחות האמריקאים פורסמו מספר דיווחים שהתבססו על הערכות מודיעין לפיהם אפגניסטן, תחת משטר הטלאבאן, שבה להיות בסיס לפעילות אלקאעדה וארגוני ג'האד נוספים (רויטרס, 2 באוגוסט 2022).

◀ סעודיה ברכה על הריגתו של מנהיג אלקאעדה. בהודעה רשמית שפרסם משרד החוץ נמסר כי אלט'ואהרי הוביל ותכנן פעולות טרור מתועבות בארה"ב ובסעודיה. המשרד גם הדגיש את חשיבות שיתוף הפעולה וריכוז המאמצים הבינלאומיים במלחמה בטרור (חשבון הטוויטר של משרד החוץ הסעודי, 2 באוגוסט 2022).



הודעת משרד החוץ הסעודי (חשבון הטוויטר של משרד החוץ הסעודי, 2 באוגוסט 2022)

ברצועת עזה פרסם אסמאעיל בן עבד אלרחים חמיד, המכונה אבו חפץ אלמקדסי, מנהיג צבא האומה בירושלים, ארגון סלפי-ג'האדי המזוהה עם ארגון אלקאעדה, הודעה על כוונתו לפתוח סוכת אבלים לזכרו של אימן אלט'ואהרי, בביתו שבשכונת אלשיח' רצ'ואן בעיר עזה. מאוחר יותר הוא הודיע כי סוכת האבלים לא תיפתח, כיוון שהוא זומן ע"י גורמי הביטחון של חמאס והם אסרו עליו לפתוח אותה (חשבון הטוויטר של אסמאעיל בן עבד אלרחים חמיד, 2 באוגוסט 2022). בהמשך הוא פרסם ציוץ שבו הביע תמיהה מדוע נאסר עליו לפתוח את סוכת האבלים בעוד חמאס פתחו סוכת אבלים לזכרו של קאסם סלימאני. כך כתב: "הד"ר השיח' אימן אלט'ואהרי - אנו רואים בו שהיד למען האומה וירושלים. אשר לשהיד של ירושלים [סלימאני], שילך לפחי האשפה של ההיסטוריה, הוא ומי שמטהר אותו ומקיים קשרים עם אויבי אלה, והאויבים של נביאו וחבריו (חשבון הטוויטר של אסמאעיל בן עבד אלרחים חמיד, 2 באוגוסט 2022).

משמעויות והשלכות אפשריות

הריגתו של מנהיג נוסף של אלקאעדה על-ידי האמריקאים מהווה פגיעה קשה לארגון מבחינה מנהיגותית, מורלית ומבצעית. מאז הריגתו של אסאמה בן לאדן היה אלט'ואהרי הדמות הבולטת בארגון. בשנות כהונתו פרסם אלט'ואהרי מסרי תעמולה רבים באמצעות סרטונים וקלטות, בהם פרש את משנתו ועודד את פעילי הארגון לבצע פעולות טרור. בשנה האחרונה, בה שהה ככל הנראה באפגניסטן בחסות הטלאבאן, בלט במיוחד מספר הסרטונים והקלטות שפרסם. מה שמעיד כי הוא זכה לחופש פעולה מלא מצד ממשל הטאלבאן.

הישגו העיקרי של אלט'ואהרי היה בכך שהוא השכיל להחזיק את הארגון לאחר המכה שספג בשל חיסולו של בן לאדן, והיכולת שלו להוות מוקד השראה לפעילי הארגון. נקודת התורפה המרכזית שלו הייתה שהוא נתפס כהרבה פחות כריזמטי מבן לאדן ובעל יכולת מבצעית נמוכה משלו. בתקופת אלט'ואהרי לא הצליח הארגון לבצע פיגועי ראוה בהיקף נרחב נגד המערב. בתקופתו גם ניכרו פיצולים רבים בארגון והוא הפך לארגון מבוזר בעל סניפים שפעלו באופן עצמאי במזרח התיכון, אסיה ואפריקה. אלט'ואהרי גם היה אחראי במידה לא מועטה לפיצול שהתחולל בין אלקאעדה בסוריה לאלקאעדה בעיראק (מה שהפך לימים לארגון המדינה האסלאמית - דאעש), דבר שגרם להיחלשות אלקאעדה ולפרישה של רבים מפעיליו ותומכיו ברחבי העולם. רוב הפורשים הצטרפו לדאעש, שנתפס בעיני בני הדור הצעיר, שאימצו את האידיאולוגיה הסלפית-ג'האדית, כאטרקטיבי ודינאמי יותר

מאשר אלקאעדה, שהצטייר כארגון מנוון ומזדקן. יש לציין שבמסגרת תהליך זה לעיתים אף פרשו מאלקאעדה ארגונים שלמים שהו מסונפים אליו ונשבעו אמונים לדאעש דוגמת ארגון אבו סיאף בפיליפינים ובוקו חראם בניגריה. יחד עם זאת ייתכן כי החיסול יגרום לזעזועים בארגון, שכן לא ידוע לפי שעה מי יהיה מחליפו. המועמד המוביל שהוזכר כמחליפו הוא **מחמד צלאח אלדין זידאן, המכונה סוף אלעדל**. סוף אלעדל, ששהה בעבר באיראן וככל הנראה הגיע לאפגניסטאן לאחר חזרת הטלאבאן לשלטון, הוא אחד מבכירי אלקאעדה ידוע כמומחה חבלה, שהיה אחראי על הפיגוע נגד שגרירות ארצות-הברית בקניה בשנת 1998. על-פי ההערכות, הוא משמש כיום כחבר במועצת ההנהגה של הארגון (מג'לס אלשורא) ואחראי על הוועדה הצבאית, הגוף האחראי לביצוע פיגועים (ויקיפדיה).

◀ היעלמותו של אלט'ואהרי, בן דור המייסדים מהבמה, מכשיר את הקרקע לכניסת דור צעיר ודינאמי יותר לארגון, הדבר עלול להביא לכך שהמנהיג החדש יהיה פעיל יותר בזירות השונות. אם ממשלת הטלאבאן באפגניסטאן תמשיך לספק לארגון חסות והגנה עלולה אפגניסטאן להפוך למרכז טרור עולמי.

◀ עבור ארצות-הברית ומדינות המערב, זהו הישג סמלי שהוכיח כי ארה"ב עומדת במילתה לרדוף את אנשי הארגון ובמיוחד את הבכירים שבהם, האחראים לרצח אלפי אזרחים אמריקניים ואחרים, גם אם הדבר קורה בעיכוב של שנים רבות. זאת ועוד, החיסול מעביר מסר כי אפגניסטאן לא תהיה חסינה לפגיעה בשטחיה אם תמשיך לשמש כמקום מפלט לטרוריסטים, גם אם כוחות אמריקאים לא מוצבים בשטחה.



אימן אלט'ואהרי קורא לעולם האסלאמי לנהל לחימה מאוחדת בחזיתות השונות נגד האויב המשותף ארה"ב ובעלות בריתה (risala.ga, 11 בספטמבר 2018)

אימן מחמד רביע אלט'ואהרי

◀ השיח' דוקטור אימן מחמד רביע אלט'ואהרי (אבו מחמד), יליד 1951, הינו בן למשפחה מצרית אמידה, אשר בניה מלאו תפקידים בכירים בממסד הדתי במצרים. מגיל צעיר בלט אלט'ואהרי בדבקותו הדתית וכבר בגיל 14 הצטרף לתנועת האחים המוסלמים. בצעירותו הוא הושפע מהגותו של סיד קטב, דמות מרכזית בתנועת אחים המוסלמים, שפיתח אידיאולוגיה אסלאמית-קיצונית, ממנה צמח הזרם הקיצוני של תנועת האחים המוסלמים. לאחר הוצאתו של סיד קטב להורג ע"י משטר נאצר (1966) ומעצר אלפי פעילי תנועת האחים המוסלמים, הקים אלט'ואהרי, יחד עם מספר צעירים, תא חשאי, שפעל להפלת המשטר המצרי ולהקמת ממשלה אסלאמית (1966-1967).

◀ אלט'ואהרי החל ללמוד רפואה באוניברסיטת קהיר (1968) וסיים לימודיו ב-1974. הוא השלים לימודי דוקטורט בכירורגיה באחת האוניברסיטאות בפקיסטאן. במהלך לימודיו, במצרים הוא הצטרף לארגון אסלאמי-קיצוני בשם הג'האד האסלאמי, שעמד מאחורי גל של פיגועי טרור במצרים, והפך לאחד מפעיליו הבולטים. מאוחר יותר, ב-1991, הוא הפך באופן פורמאלי לראש הארגון.

◀ בעקבות ההתנקשות בחיי נשיא מצרים אנואר סאדאת (אוקטובר 1981), נעצר אלט'ואהרי יחד עם פעילים אסלאמיים קיצונים נוספים. הוא זוכה מאשמת מעורבות ברצח בשל העדר הוכחות, אך הורשע בחברות בארגון טרור ובאחזקת אמצעי לחימה וחומרי נפץ. הוא נידון לשלוש שנות מאסר אותן ריצה בין השנים 1981-1984. בספרו "פרשים תחת דגלו של הנביא" מציין אלט'ואהרי, כי הריגת סאדאת אמורה הייתה להיות חלק מתוכנית כוללת של התנקשויות בחיי בכירי המשטר המצרי והשתלטות על תחנות שידור חיוניות באמצעות הצבא.

◀ לאחר שחרורו מהכלא המצרי עבר אלט'ואהרי לג'דה שבסעודיה כדי לעבוד וכדי לקדם את פעילות תנועת הג'האד האסלאמי מחוץ למצרים. בג'דה הוא, ככל הנראה, פגש לראשונה את אסאמה בן לאדן ומשם יצא לפקיסטאן ולאפגניסטאן, כדי לנהל את מערכת הג'האד נגד המשטר המצרי.

◀ בעת שהותו בפשאוואר, פקיסטאן, הקים אלט'ואהרי ארגון בשם טלאא'ע אלפתח (חלוצי הכיבוש), ששימש למעשה כזרוע המבצעית של הג'האד האסלאמי המצרי. אלט'ואהרי הקים באפגניסטאן תשתית של בסיסים, מחנות אימונים ומפקדה בסיוע בן לאדן.

◀ בתחילת שנות התשעים של המאה הקודמת עבר אלט'ואהרי עם בן לאדן לסודאן, שם הקים בסיועו של בן לאדן תשתית חדשה של בסיסים. בתקופה זו הוא גם בנה תשתית מבצעית בתימן ממנה ניהל ביצוע שורה של פיגועי טרור נגד יעדים מצריים, במצרים ומחוצה לה. בין השאר הוא היה מעורב בשני ניסיונות ההתנקשות בחיי ראש ממשלת מצרים וברצח התיירים בלוקסור (1997). ככל הנראה הוא היה גם מעורב בניסיון ההתנקשות בחיי הנשיא מבארכ באתיופיה ביולי 1995. בשל מעורבותו בפיגועי הטרור הוא נידון, שלא בפניו, לעונש מוות במצרים (אפריל 1999).

◀ מעורבותו של אלט'ואהרי בטרור בשנים אלה לא התמקדה רק בזירה המצרית. באמצע שנות התשעים, בהוראת בן לאדן, הוא עסק גם בבניית תשתיות טרור עבור ארגון אלקאעדה בבריטניה ובארה"ב, בחיזוק המיליציות האסלאמיות-רדיקליות בבלקן, בסיוע לקבוצות אסלאמיות-רדיקליות בסומליה ואתיופיה ובסיוע למורדים בצ'צ'ניה. ב-1996 הוא ניסה להיכנס, יחד עם שני פעילים, לצ'צ'ניה. הוא נעצר ע"י כוחות הביטחון הרוסיים, אך שוחרר "מחוסר הוכחות".

◀ בראשית שנת 1998 הקים אלט'ואהרי, יחד עם אסאמה בן לאדן, את "החזית האסלאמית העולמית למלחמת קודש [ג'האד] ביהודים ובצלבנים", התארגנות-על, שאיגדה את אלקאעדה, הג'האד האסלאמי המצרי, וארגונים אסלאמיסטים-רדיקלים הפעילים במדינות נוספות (כגון פקיסטאן, בנגלדש, קשמיר, פיליפינים). ביוני 2001 הודיע אלט'ואהרי על איחוד פורמאלי ביניהם תחת הכותרת של (תנטיים) קאעדת אלג'האד (שמו הפורמאלי של ארגון אלקאעדה עד היום). אלט'ואהרי הפך לסגנו של אסאמה בן לאדן ול"מספר שניים" באלקאעדה.



אימן אלט'ואהרי עם בן לאדן באפגניסטאן ב-1998 (יוטיוב)

◀ בפברואר 1998 פרסמה ההתארגנות גילוי דעת שקרא להרוג אזרחים אמריקאים בכל מקום בעולם וקבע, כי זוהי "חובה אישית" החלה על כל מוסלמי. במישור המעשי פתח אלקאעדה במסע טרור עולמי נגד ארה"ב, שתחילתו בפיגועי הטרור בשגרירות ארה"ב, קניה ובטנזניה (אוגוסט 1998), ושיאו בפיגועי ה-11 בספטמבר 2001.



אימן אלט'ואהרי (משמאל) בקלטת וידאו בה ברך את מבצעי פיגועי ה-11 בספטמבר 2001 בארה"ב, כשלידו אסאמה בן לאדן (youtube, 15 באפריל 2002)

◀ אלט'ואהרי המשיך למלא תפקידי מפתח מבצעיים באלקאעדה (ככל הידוע הוא היה אחראי על פרויקט ייצור חיידקי אנתרקס) וכמו כן מילא תפקיד מרכזי, אף יותר בולט מזה של בן לאדן, במערך ההסברה העולמי של הארגון.

◀ אלט'ואהרי ביטא בהגותו עוינות עזה כלפי המערב הנוצרי וכלפי היהודים (בתפיסתו ניתן להבחין במוטיבים אנטישמיים היונקים מהפרוטוקולים של זקני ציון) וכלפי מדינת ישראל, בה הוא ראה חיל חלוץ של המערב הנוצרי ("צלבני") במזרח התיכון, אותה יש לשחרר אך ורק באמצעות הג'האד. בנוסף, הדגיש את עוינותו למשטרים הערביים המתונים וכלפי השלטונות במזרח אסיה (במיוחד הודו וסין), בהם ראה גורמים עוינים לאסלאם ולמוסלמים.²

◀ אלט'ואהרי ניסה למנף את אירועי "האביב הערבי" כדי לבסס את הארגון, אך נכשל. בפועל, תחת הנהגתו ארע הקרע בין אלקאעדה לשלוחתו בעיראק (מה שהפך לימים להיות דאעש). בהמשך הפך דאעש לגורם הדומיננטי בזירת הטרור העולמי על חשבון אלקאעדה. לקראת סוף חייו ניכר כי הארגון תחתיו חלש וכי מנהיגותו נחלשת, בין השאר בשל מצבו הבריאותי, שככל הנראה, היה רופף.

² להרחבה ראו פרסום מרכז המידע למודיעין ולטרור מ-19 ביוני 2011 "השיח' אימן אלט'ואהרי, יורשו של אסאמה בן לאדן כמנהיג אלקאעדה: קווים לדמותו, להגותו ולפעילותו"